

джерелознавчого, теоретичного та методологічного аспектів, а також вивчення предмета, функцій, місця в системі соціальних та юридичних наук, які побудовані на основі використання сучасних світоглядних принципів, загальнофілософських методів пізнання.

1. Добролюбська Ю. А. Структурні елементи філософії освіти: гуманітарний та природничо-науковий аспект / Ю. А. Добролюбська, В. В. Ковальчук, В. М. Селіщев, О. М. Маслій // Вісник Інженерної академії України. - 2012. - Вип. 1. - С. 271-278.

2. Павлишин О. В. Правова культура як показник рівня розвитку системи юридичної освіти (семіотико-правовий аспект) / О. В. Павлишин // Юридична психологія та педагогіка. - 2013. - № 2. - С. 82-93.

3. Подковенко Т.О. Філософія права в системі юридичної освіти / Т.О. Подковенко // Часопис Київського університету права. - 2010. - № 3. - С. 26-31.

4. Марченко О.В. Філософія права: навч. посібник / Марченко О.В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 304 с.

5. Альчук М. П. Філософія права в контексті університетської освіти / М. П. Альчук // Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. - 2012. - Вип. 15. - С. 46-52.

Бакало Вікторія Олександрівна
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування ДДУВС

Науковий керівник –
доцент кафедри філософії
та політології, к.психол.н, доц.
Шинкаренко І.О.

ПРИЧИНИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Підліток, як особистість формується під впливом системи соціальних відносин, до якої вона включена. Поведінка підлітка в суспільстві визначається сукупністю соціальних норм. У свою чергу соціальну норму визначають, як вимогу суспільства до особистості, у яких визначений більш-менш точно обсяг, характер, а також межі можливого і припустимого в її поведінці [1]. Девіантна поведінка неповнолітніх на сьогоднішній день уже не рідкість, а як закономірність. З цим пов'язані деякі фактори (генетичні, психофізіологічні, фізіологічні), які призводять до антисоціальної поведінки неповнолітніх. Так як особистість дитини в ранньому віці ще не сформувалася, то у зв'язку з цим психіка неповнолітнього може піддаватися різному впливу. Емоції відіграють важливу роль при виборі нетрадиційних форм поведінки, бо є пристрасним переживанням подій, що відбуваються, а саме таких, які відповідають або не відповідають потребам особистості. Кожному підлітку властиве надмірне вираження окремих рис характеру або їх поєднань, що представляє крайні варіанти норм, за яких окремі риси характеру посилені й межують з ознаками пси-

хопатії, що, у свою чергу, може відбитися на поведінці. Хоча девіантність не завжди пов'язана з аномаліями характеру, психопатіями, однак при деяких із цих аномалій, у тому числі й при крайніх виявах акцентуацій характеру, є менша стійкість щодо несприятливого впливу безпосереднього оточення, більша схильність до згубних впливів. За даними дослідження до 79 % девіантних підлітків мають первісні порушення характеру. До глибоких змін особистості підлітка, у тому числі з агресивною спрямованістю, призводить вживання психоделіктів (наприклад, ЛСД), які викликають галюцинації, різкі зміни відчуттів, спотворене сприйняття простору і часу, прискорення або уповільнення розумової діяльності. Так, деякі підлітки можуть з легковажністю ставитися до людських слабостей та заради інтересу чи "допитливості" пробувати вживати алкоголь чи наркотики. У результаті це може призвести до психологічної залежності, коли джерело "допитливості" переростає у предмет фіксованих потреб. Водночас значний вплив на формування особистості підлітка сприяє стиль взаємин із батьками, який тільки частково зумовлений їх соціальним і матеріальним станом. Значно впливає на прояви девіантної поведінки підлітка властиве цьому віку прагнення до створення неформальних груп, які підкорюються певним лідерам. [2]

Пояснити причини, умови і фактори, що детермінують явище девіантної поведінки, стало нагальною проблемою. Сьогодні таке соціальне явище, як девіантна поведінка неповнолітніх не тільки стало об'єктом пильної уваги науки (педагогіки, психології, соціології, юриспруденції тощо), але соціум ставить конкретні завдання щодо розв'язання цієї проблеми.

Девіантна поведінка – це поняття, що позначає відхилення від прийнятих в даному конкретно-історичному суспільстві норм міжособистісних взаємин: дій, вчинків і висловлювань, що здійснюються в рамках психічного здоров'я.

Процес девіації поведінки має комплексний характер. До кола його причин слід, передусім, зарахувати соціально-психологічну (непатологічну) деформацію особистості й особливості ситуації, у якій відбуваються певні дії. Оскільки більшість правопорушень неповнолітніх відбувається в групі, то при аналізі їхніх причин слід враховувати загальну групову налаштованість, вплив інших учасників, яке може придушувати або змінювати поведінку індивідуума при здійсненні конкретних дій.

До девіантної поведінки також відносять вчинки пов'язані з невиконанням або невизнанням етичних норм поведінки в суспільстві (пияцтво, бродяжництво, сексуальні девіації, суїцидальні наміри і демонстрації, а також замах на самогубство).

Мотивація девіантної поведінки є специфічною формою суб'єктивного заломлення та об'єктивного середовища і відображає в собі не тільки соціальну ситуацію, але й усі попередні негативний вплив середовища, сформувавши особу з антисоціальною спрямованістю.

Відхильну (девіантну) поведінку необхідно відрізнити від аномальної, ха-

ра характеристика якої пов'язана з розумовою патологією. Девіантна поведінка соціально детермінована. У її виникненні велику роль відіграють дефекти особистісного розвитку, що поєднуються з недоліками, помилками виховання й негативним впливом несприятливої ситуації, яка складається в найближчому оточенні людини – родині, референтній групі тощо. Значного розвитку в сучасних умовах набули концепції соціальної дезорганізації, які пояснюють девіантну поведінку соціальними змінами. Унаслідок цього колишні стандарти втрачають своє значення, через що дезорганізується життя суспільства, оскільки одні люди намагаються дотримуватися старих норм і цінностей, інші – орієнтуються на нові цінності й норми – і загально соціальні, і групові.

Відповідно до цього виокремлюють три типи відхильної поведінки:

1. **Конформна поведінка** – пристосування до вимог еталонної групи, які відрізняються від усталених у суспільстві норм, поглядів.

2. **Імпульсивна поведінка** – виникає під впливом сильного порушення поведінки, усупереч власним стандартам. Цей тип пов'язаний з тимчасовою втратою самоконтролю.

3. **Компульсивна (примусова)** – цей тип пов'язаний з поганою пристосованістю окремих осіб, коли на деякі події і факти особистість відповідає стійкими реакціями. Така поведінка виникає під впливом сильних образ або наркотичних речовин, як захисна за своєю природою реакція.

У психології й кримінології доведено, що відхильну поведінку не визначають вроджені механізми, а зумовлюють соціально-психологічні чинники, зокрема особливості, мікросередовища, групові взаємини, недоліки виховання тощо. Саме під їхнім впливом виникають і розвиваються такі види відхильної поведінки, як агресія, аномія, фрустрація.

Крім вищезгаданих причин девіантної поведінки, підліткам властиві деякі своєрідні типи порушень поведінки, відхилень від моральної і правової норм. Це:

1. Емансипація, пов'язана з прагненням звільнитися від опіки, контролю дорослих, від їхніх стандартів, норм і цінностей.

2. Групування, коли підлітки, юнаки й дівчата, намагаються об'єднуватися з однолітками (невипадково більшість злочинів підлітки скоюють у групі)

3. Потяги (пов'язані з виявами сексуальної активності, і ті, що не мають сексуального забарвлення) [3].

Серед неповнолітніх зростають такі злочини, як зловмисні вбивства, тяжкі тілесні пошкодження, розбійні напади, грабунки, зґвалтування. Це свідчить про ускладнення структури злочинності.

Девіантна поведінка підлягає соціальним санкціям. В суспільстві існує цілий ряд соціальних санкцій. Одні з них (правові санкції) чітко регламентовані, формалізовані і застосовуються владними структурами відповідно до норм права. Інші санкції (моральні) є неформальними і застосовуються окремими членами суспільства у формі ухвалення або осудження.

Серед мотивуючих факторів, що формують спрямованість поведінки, потрібно відрізнитися вплив способу життя суспільства в цілому(макросередовище) і груп найближчого оточення (мікросередовище). Найбільшою мотивуючою силою девіантної поведінки мають неформальні групи підлітків з асоціальними тенденціями. Для особистості легко піддається впливу асоціальної групи, характерні такі психологічні особливості як постійна орієнтація на думку оточуючих, висока комунікативність і вразливість, невпевненість у собі відчуття залежності від навколишнього середовища.

До девіантної поведінки також відносять вчинки пов'язані з невиконанням або невиконанням або невизнанням етичних норм поведінки в суспільстві (пияцтво, бродяжництво, сексуальні девіації, суїцидальні наміри і демонстрації, а також замах на самогубство.)

Однією з головних завдань виховання підлітка з проблемною поведінкою є її соціальне самовизначення, яке залежить від реалізації двох найважливіших умов. По-перше, необхідно забезпечити включеність дітей в реальні соціальні відносини. По-друге, надати кожній дитині можливість самореалізації в процесі соціальної взаємодії.

У процесі виховання підлітка із відхиленнями в поведінці головне – домогтися ціннісно-рефлексивного поведінки, яка передбачає самооцінку дитиною свого вчинку, тобто основною метою виховання є формування у дитини прагнення до самостійного перевиховання. Розвиток особистості підлітка відбувається під впливом культури і суспільства, які виховали його, пов'язане з соціально-економічним становищем і статтю. Статеве дозрівання у сучасних підлітків завершується раніше настання соціальної зрілості, наявна свобода вибору життєвого шляху подовжує час пристосування. При цьому соціальне дозрівання відбувається нерівномірно і залежить від завершення освіти, матеріальної незалежності або настання повноліття. Підліток в деяких сферах життя може виявитися непристосованим і тяжко переживати свою неспроможність. Наприклад, маючи авторитет у групі спортсменів, підліток може виявитися абсолютно незрілим у взаєминах з особами протилежної статі.

Таким чином, на сьогоднішній день в нашому суспільстві є серйозний дефіцит позитивного впливу на підростаючих дітей. Причому проблема важких підлітків, що впливає на суспільство в цілому, викликає глибоке занепокоєння педагогів, батьків і гострий науково-практичний інтерес психологів, юристів, тому, безсумнівно, для вирішення проблем підлітків і надання їм психологічної допомоги необхідно знати їхні психологічні особливості.

1. Юридична психологія: Підручник / За заг. Ред. Л.І Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007.- 360 с.

2. Психологічне супроводження професійної діяльності в органах внутрішніх справ: Навч. посіб. // В.І.Барко, Ю.Б.Ірхін, Т.Р.Морозова, Д.Й. Никифорчук. - Київ: РВЦ КНУВС, ДП"Друкарня МВС", 2007.- 90с.

3. Бочелюк В.В. Юридична психологія. – К.: Центр учбової літератури, 2010 – 336 с.